

Instapje 1-2-3

Katrien Jansegers
25 juli 2023

Opgroeien

Inhoudstafel

Inhoudstafel	2
1. INLEIDING: MAAK KENNIS MET DE PRAKTIJK.....	3
1.1. INSTAPJE IN HET KORT	3
1.2. EEN CASUS	3
1.3. VOORSTELLING KIND EN TAAL VZW.....	4
2. PRAKTIJKBESCHRIJVING	5
2.1. DE AANLEIDING: PROBLEEM- EN VRAAGSTELLING.....	5
2.2. VOOR WIE: DE DOELGROEP	7
2.2.1. Selectiecriteria en kenmerken	7
2.2.2. Hoe selecteren we de doelgroep?	8
2.3. WAT WIL JE BEREIKEN: DOELEN.....	9
2.4. UITGANGSPUNTEN VAN DE PRAKTIJK.....	10
2.5. OPBOUW VAN DE PRAKTIJK.....	11
2.6. INHOUD VAN HET AANBOD: CONCRETE WERKWIJZE EN MATERIALEN	12
2.7. VERWANTE PRAKTIJKEN	13
3. ONDERBOUWING	14
3.1. THEORETISCH KADER	14
3.2. ARGUMENTEN OP BASIS VAN ONDERZOEK.....	15
4. VOORWAARDEN VOOR UITVOERING.....	19
4.1. COMPETENTE MEDEWERKERS.....	19
4.2. KWALITEITSBEWAKING	20
4.2.1. Instrumenten	20
4.3. RUIMTE EN INFRASTRUCTUUR	22
4.4. Kostprijs	22
4.5. OVERDRACHT EN IMPLEMENTATIE.....	23
5. BRONNEN	30
6. CONTACTGEGEVENS	31
Bijlage.....	32
GETUIGENISSEN DIE DE PRAKTIJK WEERGEVEN	32
Extra informatie	36

1. INLEIDING: MAAK KENNIS MET DE PRAKTIJK

1.1. INSTAPJE IN HET KORT

Het concept Instapje wil een antwoord bieden op de uitdagingen waar maatschappelijk kwetsbare gezinnen mee te maken krijgen. De programma's Instapje 1-2-3 zorgen voor een goede start in de diverse ontwikkelingsfasen van het kind en ze stellen ouders in staat om actief betrokken te zijn bij het groeiproces van hun kinderen.

Instapje 1 is bedoeld voor kinderen van 1 tot 2 jaar en hun moeders (soms een deelnemende vader). De contactmedewerker komt gedurende het traject wekelijks aan huis om samen te spelen en advies te geven over opvoeding en taalgebruik. De ouder leert bovendien om de nieuwsgierige peuter te stimuleren.

Instapje 2 richt zich tot kinderen van 2 tot 3 jaar en hun moeders. De spelactiviteiten tijdens de huisbezoeken hebben een educatief karakter en de ouder krijgt meer informatie over de voorbereiding van het kleuteronderwijs. Naast de huisbezoeken zijn er tweewekelijks Instapje-klasjes op school om samen met andere kinderen en ouders spelactiviteiten te doen.

Instapje 3 bestaat uit groepsmomenten voor kinderen van 3 tot 6 jaar en hun ouders, oma's, opa's, tantes of andere familieleden. Diverse thema's uit de kleuterklas komen aan bod en er is ook tijd voor opvoedingsvragen en om ervaringen uit te wisselen.

De programma's hebben tot doel de groeikansen te verhogen van kinderen met kortopgeleide ouders. Door de taal- en denkontwikkeling van jonge kinderen te bevorderen, leveren ze ook een belangrijke bijdrage aan gelijke onderwijskansen in onze samenleving.

1.2. EEN CASUS

Een emotioneel en pakkende casus is het verhaal van Ghasan en Marie met hun 3 kinderen Nawar (5), Ingi (3) en Mark (1). Instapje heeft geholpen om de integratie van dit vluchtelingengezin uit Syrië te bevorderen.

Het gezin vluchtte uit Syrië vanwege het oorlogsgeweld en zij hadden het moeilijk om zich aan te passen aan hun nieuwe leven in België. Ghasan en Marie spraken geen Nederlands en ze ondervonden moeite om werk te vinden en hun gezin te onderhouden. Het ontbrak de oudere kinderen aan voorschoolse educatie en omdat ze de Nederlandse taal niet kenden, was het moeilijk om op school mee te kunnen met de rest van de klas.

Toen het gezin in contact kwam met Instapje, werden ze meteen gekoppeld aan een medewerker. Die werkte nauw samen met de hele familie zodat de start werd gemaakt van een ondersteunend gezinsklimaat. De Instapje-medewerker organiseerde activiteiten zoals voorlezen, educatieve spelletjes en uitstapjes naar musea en parken. Zij nam ook contact op met de school van de kinderen om ervoor te zorgen dat ze ook daar de nodige hulp en begeleiding kregen.

Gedurende het programma zagen Ghasan en Marie hoe hun kinderen steeds meer zelfvertrouwen kregen en evolueerden op verschillende domeinen, waaronder taal en cognitie. Na een paar maanden leidde dat voor

de oudere kinderen tot aanzienlijke verbeteringen van hun schoolprestaties. Ze haalden betere cijfers en ze voelden zich zelfverzekerder in de klas.

Het gezin was enorm dankbaar voor de ondersteuning die ze kregen van de Instapje-medewerker. Vooral het gevoel dat ze niet alleen stonden in hun uitdagingen en dat ze konden rekenen op de steun van de gemeenschap was voor hen erg belangrijk. Het programma droeg niet alleen bij tot de ontwikkeling van de kinderen, maar ook tot de levensvreugde van Ghasan en Marie. Ze kregen meer vertrouwen in hun eigen capaciteiten als ouders en ze voelden zich beter in staat om hun gezin zelfstandig te ondersteunen.

Dit is een mooi verhaal van hoe Instapje kwetsbare gezinnen kan helpen om zo bij te dragen aan gelijke onderwijskansen voor alle kinderen, ongeacht hun afkomst of achtergrond. Een goede start op school is cruciaal voor de ontwikkeling van jonge kinderen. Daarnaast spelen ouders een belangrijke rol om een veilige en stimulerende omgeving te bieden. Voor gezinnen met achterstand kan het programma Instapje 1-2-3 ondersteuning bieden bij de opvoeding en hun kinderen voorbereiden op een succesvolle deelname aan het onderwijs en de samenleving.

1.3. VOORSTELLING KIND EN TAAL VZW

Kind en Taal vzw biedt sinds 2014 een duurzaam pedagogisch programma aan voor Limburgse peuters/kleuters en hun gezinnen. Sommige ouders in een kwetsbare sociaal-economische situatie krijgen daardoor extra vaardigheden en/of middelen aangereikt voor de opvoeding.

Instapje 1-2-3 is bedoeld om ouders en kinderen van 1 tot 6 jaar in hun groeifase te begeleiden. Daarnaast heeft de organisatie nog andere modules uitgewerkt: Instap Uurtje, Taalbad en Taalvilla. De Taal Academie is bovendien een platform om expertise te delen met andere partners uit de sector.

In alle programma's staat het optimaal ontwikkelen van denkvermogen, taalvaardigheid, zintuiglijke ontwikkeling, fijne motoriek en leervermogen van het kind centraal. Om dat te bereiken werken we samen met andere instanties zoals het Huis van het Kind, Kind en Gezin, scholen en lokale besturen.

Kind en Taal vzw hecht veel belang aan de waarden respect, welzijn en gelijke kansen voor iedereen in een multiculturele samenleving. De gedreven medewerkers zijn getraind om oplossingsgericht en op maat te werken. De organisatie stelt ook haar vertrouwen in de persoonlijke bijdrage van elk individu.

Meer info: www.kindentaal.be

2. PRAKTIJKBESCHRIJVING

2.1. DE AANLEIDING: PROBLEEM- EN VRAAGSTELLING

De programma's hebben als doel om ouders en kinderen van 1 tot 6 jaar te ondersteunen bij de opvoeding. Het resultaat waar we naar streven, is de leerprestaties en de schoolse loopbaan van de kinderen verbeteren. Dat proberen we te bereiken door de gezinnen zo veel mogelijk kansen te bieden om te ontplooiën en om actief deel te nemen aan de maatschappij.

Wat is de aard van het probleem?

Enerzijds ervaren sommige gezinnen een aantal drempels in de maatschappelijke structuren waardoor ze niet in staat zijn om goed te functioneren in de samenleving. Anderzijds ontbreekt hun vaak de toegang tot bepaalde voorzieningen en ondervinden ze als gezin moeilijkheden om mee te kunnen met het sociale leven. In beide gevallen ontstaat er een gebrek aan informatie en vaardigheden dat leidt tot een negatieve spiraal van omstandigheden.

In Limburg werd dat probleem zowel vastgesteld als erkend. Met de oprichting van het Strategisch Actieplan voor Limburg in het Kwadraat (SALK) richtte het bestuur zich specifiek tot gezinnen uit de meest kwetsbare gebieden van de provincie.

Wat is de ernst van het probleem (omvang en spreiding)?

De drempels en het gebrek aan hulp die een aantal gezinnen ervaren, hebben een grote impact op de ontwikkeling van de kinderen. Juist omdat dat grote gevolgen heeft voor de toekomst van de kinderen, beïnvloedt het ook de samenleving in het algemeen. Daarom is het een maatschappelijk thema dat aandacht vraagt. Zeker bij steden en gemeenten waar het probleem zich soms concentreert in bepaalde wijken of bij specifieke gemeenschappen.

Wat zijn de (directe en indirecte) oorzaken van het probleem?

De oorzaken van het probleem zijn complex en situeren zich op diverse domeinen.

- * Het beleid is niet voldoende afgestemd op de noden van de specifieke doelgroep.
- * De sociale instanties die goed werk verrichten, bereiken de doelgroep niet volledig.
- * De attitude van de burger is negatief ten aanzien van deze gezinnen of gemeenschappen.
- * Het onderwijs heeft te grote verwachtingen van de kinderen zonder een specifiek antwoord.

Daarnaast hangen de problemen samen met de situatie van het gezin.

- * de sociaal-economische achtergrond
- * de culturele verschillen
- * het anderstalig zijn
- * de opleiding van de ouders
- * de structuur van de thuisomgeving.

Wat zijn de mogelijke gevolgen van het probleem?

Voor de kinderen hebben de mogelijke gevolgen te maken met leerachterstand, niet meekunnen op school, sociale uitsluiting, op latere leeftijd een beperkte beroepskeuze, psychische problemen...

De mogelijke gevolgen voor de kwetsbare gezinnen zijn zeer divers. Dat kan gaan van financiële armoede en gezondheidsproblemen tot een verminderd welzijn en een lagere levensverwachting. Bovendien kan het gebrek aan ondersteuning leiden tot een afname van de sociale mobiliteit.

Voor de maatschappij kan het probleem leiden tot het ontstaan van nieuwe en nog moeilijkere uitdagingen: meer klassenverschil, te weinig integratie van bepaalde bevolkingsgroepen, meer ongenoegen van de burgers, minder welvaart voor iedereen, geen onderwijskansen voor alle kinderen...

Wat is het antwoord op het probleem?

De programma's van Kind en Taal vzw bieden natuurlijk geen pasklare oplossing voor al deze complexe problemen. Het is wel zo dat wetenschappelijk onderzoek heeft uitgewezen dat al bij de vroege ontwikkeling van peuters en kleuters de basis wordt gelegd voor hun toekomst. Bij Instapje stellen we een positieve invloed op de schoolloopbaan vast en een positieve impact op het gezinsklimaat.

Enerzijds leveren de programma's dus een bijdrage aan het antwoord op de algemene probleemvraag van kwetsbare gezinnen. Anderzijds pakken we de oorzaak van de achterstand van kinderen in een vroeg stadium van de groeifase aan, waardoor we een heleboel andere mogelijke problemen in een latere levensfase voorkomen.

Met Instapje 1-2-3 heeft Kind en Taal vzw niet de ambitie om op grote schaal resultaten te behalen. Daarom focussen de programma's zich op ondersteuning aan die ouders en kinderen die het het meest nodig hebben. Het is de bedoeling om op die manier die gezinnen te versterken en constructiever aan het maatschappelijke leven te laten deelnemen. Voor de kinderen gaat het om een juiste en goede voorbereiding op de kleuterschool en het verhogen van hun verdere onderwijskansen.

SALK lanceerde in 2014 met Instapje een nieuw project om extra ondersteuning te voorzien voor gezinnen in 13 Limburgse steden en gemeenten. Sindsdien is Kind en Taal vzw gegroeid met haar geïntegreerde aanbod van opvoeding en ondersteuning. We zijn momenteel aanwezig in bijna alle Limburgse gemeenten. Vanaf 2023 staat het licht op groen om de programma's aan te bieden in alle Belgische provincies met een start in de Vlaamse regio.

2.2. VOOR WIE: DE DOELGROEP

2.2.1. Selectiecriteria en kenmerken

Leeftijd van de kinderen

Het programma Instapje maakt deel uit van een reeks programma's die gericht zijn op de bevordering van onderwijskansen van kinderen (1 tot 6 jaar) met kortopgeleide ouders en/of uit allochtone gezinnen (Ince, 2007; www.stapprogramma.nl, 2010). Elk van deze programma's is bedoeld voor peuters en kleuters van een andere leeftijd.

Zo is Instapje 1 gericht op ouders met peuters van 1 tot 2 jaar. Instapje 2 is bedoeld voor moeders en vaders met kinderen van 2 tot 3 jaar. Instapje 3 wil ouders met kleuters van 3 tot 6 jaar bereiken. Aan de hand van de programma's proberen we de brede ontwikkeling van de kinderen per leeftijd te stimuleren en de kwaliteit van de ouder-kindinteractie te bevorderen.

Situatie van het gezin

Het concept Instapje heeft in eerste instantie als doelgroep kwetsbare ouders die baat hebben bij het stimuleren van de ontwikkeling van hun kind bij taal en opvoeding. Het gaat hier vooral om gezinnen die zich in een slechte sociaal-economische situatie bevinden en de daaraan verbonden lagere status. De ouders hebben vaak een lager zelfbeeld, ze missen belangrijke informatie/vaardigheden en hun kinderen groeien op met minder comfort en welzijn. Soms wonen de gezinnen in armere wijken van de gemeente/stad of kampen ze met financiële problemen. Het komt ook vaak voor dat er sprake is van sociale isolatie en/of een beperkte opleiding. Als de ouders zelf de Nederlandse taal niet goed beheersen, kan dat leiden tot een minder goed Nederlands taalgebruik bij de kinderen. Want tweetaligheid vraagt om een extra inspanning.

Formele selectiecriteria

De Indicatoren voor Gelijke Onderwijskansen en/of de Sociaal Economische Score hebben ten eerste betrekking op de thuistaal van het kind die anders is dan het Nederlands. Een tweede voorwaarde is dat een van de ouders of beide ouders afhankelijk zijn van een werkloosheidsuitkering. Een derde criterium is het behaalde diploma van de moeder dat ten hoogste lager onderwijs is.

Andere factoren

Daarnaast kan er sprake zijn van een culturele of religieuze achtergrond die de opvoeding negatief beïnvloedt of afremt. Ook de wil van de ouders kan bepalend zijn. Sommige moeders en vaders zijn zich helemaal niet bewust van het belang van stimulerend ouderschap. Andere ouders tonen wel een grote motivatie, maar het ontbreekt hun aan middelen of daadkracht.

2.2.2. Hoe selecteren we de doelgroep?

Doorverwijzing en actief werven

- * Professionele hulpverleners in de gezondheidszorg, de kinderopvang of het onderwijs kunnen gezinnen doorverwijzen die mogelijk baat hebben bij het programma.
- * Ouders kunnen zichzelf aanmelden voor het programma als zij denken dat het programma geschikt is voor hun gezin.
- * De Instapje-medewerkers kunnen actief op zoek gaan naar gezinnen in de gemeenschap door samen te werken met lokale organisaties en instanties die al betrokken zijn bij de doelgroep.
- * De Instapje-medewerkers kunnen bestaande gegevens raadplegen die al beschikbaar zijn bij scholen, kinderdagverblijven, consultatiebureaus en andere instanties (vanzelfsprekend GDPR-proof).

Toegankelijkheid van de programma's

Het is belangrijk om bij de selectie van de doelgroep rekening te houden met culturele, etnische, sociaal-economische en religieuze achtergronden. Maar ook de toegankelijkheid van het programma mogen we niet uit het oog verliezen. De Instapje-medewerker moet rekening houden met eventuele taalbarrières en andere praktische belemmeringen die drempelverhogend werken. Bovendien zijn er gezinnen die al voldoende ondersteuning krijgen vanuit andere programma's of instanties. Dan is het beter om ouders te selecteren die de begeleiding echt nodig hebben.

Intermediaire doelgroepen

Het programma richt zich direct tot de ouders als doelgroep, maar meestal zijn ook andere, intermediaire doelgroepen betrokken bij het bereiken van de uiteindelijke doelstelling. Het is nuttig voor de Instapje-medewerker om samen te werken met leerkrachten en kleuterjuffen; medewerkers van de kinderopvang, Kind en Gezin, Huis van het Kind; buurtcontacten en wijkverantwoordelijken...

Betrokkenheid en feedback

Zowel betrokkenheid als feedback van de doelgroep speelt een essentiële rol bij de ontwikkeling en de evaluatie van het programma. Die realiseren we door middel van observaties, metingen, focusgroepen en enquêtes. Op basis van die input sturen we het programma bij en optimaliseren we. Enerzijds om de effectiviteit ervan te verhogen en anderzijds om beter aan te sluiten bij de behoeften en de wensen van de doelgroep.

2.3. WAT WIL JE BEREIKEN: DOELEN

Hoofddoel

Het hoofddoel is de onderwijskansen van kinderen in maatschappelijk kwetsbare situaties verbeteren door enerzijds de opvoeding van de ouders te ondersteunen en anderzijds een positief gezinsklimaat te creëren voor het kind. Dat houdt ook in dat we streven naar een versterkte samenwerking tussen de ouders en de school, zodat het onderwijs beter is afgestemd op de behoeften van de kinderen.

Doelstelling Instapje 1 en 2

De ontwikkeling van de kinderen stimuleren en de ouder-kindinteractie verbeteren. De aandacht gaat daarbij uit naar 5 domeinen die van cruciaal belang zijn voor peuters: lichamelijke ontwikkeling (grote en fijne motoriek), denkontwikkeling (fantasie, logica, geheugen en tijdsbesef), taalontwikkeling (voorwaarden en tweetaligheid), sociaal-emotionele ontwikkeling (scheidingsangst en boosheid) en spelontwikkeling (speelgoed en leerprocessen).

Doelstelling Instapje 2

De kennis (taalgebruik) en de vaardigheden (spelen, zingen, boekjes bekijken) vergroten die de peuter nodig heeft bij aanvang van het kleuteronderwijs en de aansluiting met de kleuterschool bevorderen.

Doelstelling Instapje 3

De kennis (thema's zoals eten, seizoenen, verkeer, feesten...) en de vaardigheden (educatieve spelactiviteiten) vergroten die aansluiten op de kleuterschool. De ouders opvoedingsondersteuning bieden en hun rol in het leven van hun kind versterken.

Methode

Om de doelen te bereiken hanteren we 5 vuistregels:

- De ouder biedt emotionele steun aan het kind.
- De ouder heeft respect voor de autonomie van het kind.
- De ouder biedt structuur en stelt grenzen aan het kind.
- De ouder kan informatie en uitleg geven aan het kind.
- De ouder is sociaal verbonden met zijn of haar omgeving.

De programma's hebben een *home-based* en een *center-based* component in hun werking. De contacten aan huis zijn essentieel voor de ouder-kindinteractie. De groepsmomenten hebben tot doel om de aansluiting bij de lokale netwerken en de kleuterschool te bevorderen.

2.4. UITGANGSPUNTEN VAN DE PRAKTIJK

In de praktijk zijn bij de uitvoering van Instapje een netwerk van instellingen (bijvoorbeeld het Huis van het Kind, de school) en lokale besturen (bijvoorbeeld de gemeente, het wijkmanagement) betrokken. Om de doelgroep te bereiken en de ouders te motiveren om deel te nemen is het belangrijk dat sleutelfiguren uit de omgeving van de gezinnen achter het programma staan.

Ook is het nodig dat de medewerkers de beschikbare handleidingen correct toepassen. Hoe beter de Instapje-medewerkers de inhoud onder de knie hebben, hoe makkelijker de overdracht verloopt naar de ouders en de kinderen, en hoe beter het resultaat.

Een draagvlak creëren voor Instapje is dan weer noodzakelijk om een zekere continuïteit van de werking te waarborgen. Daarvoor moeten we het programma regelmatig onder de aandacht brengen van het beleid en het sociale landschap. Overheden en partners uit de sector dienen op de hoogte te blijven van de vooruitgang en de effecten van het programma.

- * De cliënt/burger: de praktijk gaat uit van een gezinsgerichte aanpak, waarbij de focus ligt op het versterken van de opvoeding van ouders en de ontwikkeling van het kind.
- * De werkhouding: de uitvoerder heeft een coachende en ondersteunende rol waarbij de nadruk ligt op het versterken van de eigen kracht en het bevorderen van de zelfredzaamheid van de ouders.
- * De omgeving van de cliënt/burger: de praktijk houdt rekening met de sociale context van het gezin (bijvoorbeeld de aanwezige sociale netwerken in de wijk).
- * Individuele én groepsbenadering: we voeren de programma's zowel individueel als in groepsverband uit, afhankelijk van de leeftijd van het kind.
- * Focus op situatieverbetering: de praktijk wil de kennis en de vaardigheden van de ouders én de kinderen versterken en vergroten om de gezinssituatie op langere termijn te verbeteren.
- * Vrijwillige aanmelding en medewerking: de deelname aan de programma's is vrijwillig, maar we verwachten bij het intakegesprek wel een engagementsverklaring van de ouders. De inhoud van die verklaring bespreken we al expliciet tijdens het voorafgaande kennismakingsgesprek.

2.5. OPBOUW VAN DE PRAKTIJK

Instapje 1: *home-based* (1 tot 2 jaar)

Het programma start in de periode dat een peuter tussen de 12 en 16 maanden oud is. Dit traject duurt 25 weken en eindigt wanneer het kind kan instappen in het kleuteronderwijs. In dit *home-based* luik brengt een Instapje-medewerker wekelijks een huisbezoek van 1 uur om te werken aan de ontwikkeling van het kind op de 5 ontwikkelingsgebieden (lichamelijk, denken, taal, sociaal-emotioneel en spelen).

De Instapje-medewerkers spelen met het kind en praten met de moeder. Zij begeleiden de ouder in de sterkst aanwezige thuistaal, geven uitleg bij elke activiteit en doen voor hoe het moet. Daardoor zijn de medewerkers in hun manier van omgaan met het kind een rolmodel voor de moeder.

Daarnaast worden opvoedingsthema's besproken en komen de 5 vuistregels die we eerder al aanhaalden aan bod:

- De ouder biedt emotionele steun aan het kind.
- De ouder heeft respect voor de autonomie van het kind.
- De ouder biedt structuur en stelt grenzen aan het kind.
- De ouder kan informatie en uitleg geven aan het kind.
- De ouder is sociaal verbonden met zijn of haar omgeving).

Het kind doet zo spelenderwijs nieuwe spel- en leerervaringen op.

Instapje 2: *home-based* en *center-based* (2 tot 3 jaar)

Het *home-based* gedeelte van Instapje 2 is een vervolg van Instapje 1 met aangepaste educatieve spelactiviteiten vanaf de leeftijd van 24 maanden. De huisbezoeken van 1 uur hebben om de 2 weken plaats en focussen zich op pedagogische thema's.

Daarnaast starten we met Instapje-klasjes van 3 à 4 uur. Dat zijn tweewekelijkse groepsbijeenkomsten als voorbereiding op de kleuterschool om de sociale cohesie te versterken. Alle deelnemende moeders en kinderen komen samen op school onder leiding van een Instapje-medewerker en een kleuterjuf. In deze veilige en laagdrempelige omgeving krijgen de ouders vorming over verschillende onderwijsthema's. De kinderen doen ondertussen aangepaste spelactiviteiten.

Instapje 3: *center-based* (2,5-3 tot 6 jaar)

Het tweede *center-based* luik is bedoeld voor schoolgaande kleuters vanaf 3 jaar. De jaren in de kleuterklas zijn heel belangrijk voor de ontwikkeling van kinderen. De ouder is op die leeftijd een rolmodel voor het kind.

De tweewekelijkse groepsbijeenkomsten van Instapje 3 van 2 à 3 uur staan open voor moeders en vaders, oma's en opa's, tantes of andere familieleden. Zij krijgen handvatten aangereikt rond opvoeding, en zowel info over de kleuterklas als persoonlijke vragen komen aan bod. Daarnaast ontvangen zij spelmateriaal en een werkmap om thuis verder aan de slag te gaan. Dit ontmoetingsmoment kan ook het gemeenschapsgevoel in de wijk versterken en zorgen voor een sociaal netwerk bij de ouders.

Voor meer info: zie bijlagen 'Draaiboek Instapje 1, 2 en 3'.

2.6. INHOUD VAN HET AANBOD: CONCRETE WERKWIJZE EN MATERIALEN

Werkwijze

Als een lokaal bestuur of een sociale organisatie interesse toont in de organisatie van de programma's, dan sturen ze een mail naar instapjeopstarten@kindentaal.be.

Kind en Taal vzw stelt vervolgens een contract op dat beide partijen tekenen.

De aanvrager verbindt zich ertoe een verplichte vorming te volgen bij Kind en Taal vzw (licentiehouders voor België). Die training heeft een luik 'introductie' en een hoofdstuk 'coaching'.

De materialen voor de uitvoering van het programma zijn pas verkrijgbaar na de vorming.

Materialen

- handleiding coördinator
- handleiding Instapje-medewerker
- handleiding vrijwilliger
- werkmap voor de ouders met praktische werkbladen
- de 5 vuistregels in verschillende talen
- Bereslimme Boeken voor de kinderen
- handboek voor de Instapje-klasjes
- online voorleesboeken
- online aanbod van Jeffy en Bereslimme Boeken (inclusief materialen)
- Instapje 1-2-3: uitgewerkte bundels
- formats voor het programma Taalbad
- filmpjes op YouTube.

2.7. VERWANTE PRAKTIJKEN

De geprotocolleerde programma's van Instapje werden ontwikkeld en geëvalueerd door het Nederlands Jeugdinstituut (NJI). Ze steunen op bevindingen die wetenschappelijk onderbouwd zijn. Voor meer info verwijzen we naar de publicatie in de databank 'Effectieve interventies' (Bereslim, 2017). Onderstaande alinea is een korte weergave hiervan.

“Instapje is een stimuleringsprogramma dat in oorsprong ontwikkeld is voor kwetsbare gezinnen. Het opleidingsniveau van de ouders wordt beschouwd als een criterium voor deze doelgroep. Deze keuze is te motiveren vanuit een emancipatorisch perspectief, eerder dan vanuit een deficitperspectief. Een potentiële achterstand van het gezin gaat samen met het risico op onderwijsachterstand omdat het kind met een zwakker profiel aan zijn schoolloopbaan begint. Met het oog op een goede startpositie van het kind in het basisonderwijs blijkt stimulering in de voorschoolse periode dan ook noodzakelijk te zijn.”

Kind en Taal vzw heeft het pionierswerk van het NJI overgenomen. Vanzelfsprekend pasten we de materialen en de woordenschat aan aan de Vlaamse context. Toen SALK het programma in 2014 lanceerde in Limburg, was dat uniek voor België en dat is zo gebleven. Er zijn dus geen verwante praktijken te vermelden.

3. ONDERBOUWING

3.1. THEORETISCH KADER

Het NJi werkte de theoretische onderbouwing van Instapje uit. Zij onderscheiden 4 groepen van factoren die bijdragen tot een goede ontplooiing van een kind in het basisonderwijs: veerkracht, sociale competentie, taal- en cognitieve ontwikkeling, en ondersteuning van de ouders. Het NJi stelt ook vast dat de ouder-kindinteractie in de vroege levensjaren een zeer grote rol speelt in die 4 domeinen.

Op de leeftijd van 3 à 4 jaar zijn er al grote verschillen in ontwikkeling tussen kinderen uit verschillende sociale milieus. De wetenschap neemt aan dat interventies die onderwijskansen willen verbeteren daarom op zeer jonge leeftijd moeten aanvangen.

Interventies tijdens de zeer vroege levensjaren van het kind kunnen substantieel bijdragen aan een goede ontwikkeling die nodig is voor schoolsucces. De ouder-kindinteractie in die eerste levensjaren vormt dan ook de voedingsbodem voor de kennis en de vaardigheden die later in het onderwijs van pas komen.

Veerkracht

Veerkracht is het vermogen van kinderen om zich vindingrijk aan te passen aan veranderende omstandigheden. Het gaat niet zozeer om de mentale intelligentie, wel om het benutten van hun beschikbare repertoire aan probleemoplossende strategieën. Die vorm van flexibiliteit is al redelijk stabiel ontwikkeld in de periode van de basisschool. Vanaf dan hangt de veerkracht samen met hun vorderingen in het onderwijs. Als we een bijdrage willen leveren aan de ontwikkeling van de veerkracht van kinderen, dan dient dat dus in de periode voorafgaand aan de school te gebeuren. Een emotioneel ondersteunend huiselijk klimaat en een positieve ouder-kindinteractie bieden daar volgens het NJi een antwoord op.

Sociale competentie

Sociale competentie in de omgang met leerkrachten en met leeftijdsgenoten is een tweede belangrijke factor. Een kind moet het vermogen hebben om op een adequate manier hulp en uitleg te vragen aan de juf of leraar. Ook sociale en communicatieve vaardigheden in de omgang met klasgenoten en vriendjes hebben een direct effect op de taakuitvoering. Bovendien drukt de kwaliteit van de relaties met leeftijdsgenoten een belangrijke stempel op het welbevinden van het kind in de schoolsetting.

Het NJi stelt vast dat een 'goede' en 'veilige' ouder-kindrelatie in de eerste 2 levensjaren leidt tot meer sociale vaardigheid en meer vriendschapsrelaties op school. In een goede ouder-kindinteractie voelt het kind zich gesteund en getroost. Open communicatie, uitwisseling van affectie en een veilige omgeving (zonder al te veel conflicten) bevorderen dus de ontwikkeling van de sociale competenties van het kind.

Taal- en cognitieve ontwikkeling

Alle kennis en vaardigheden die van inhoudelijk belang zijn voor het leerproces in het onderwijs komen aan bod tijdens de interactie met volwassenen. Wanneer het kind begint te 'b(r)abbelen', dan vraagt dat om de juiste feedback van de ouders. De taalstimulering hangt dan nauw samen met de cognitieve ontwikkeling wanneer ouders bijvoorbeeld woordjes herhalen of eigenschappen toevoegen aan woordjes.

Bij interventie in de preverbale periode is de nadruk op de cognitieve en taalvaardigheden van het kind niet van primair belang. Daar is het aangewezen om de ouder-kindrelatie te bevorderen waarbij de communicatie (zowel met signalen als met taal) soepel en zonder veel conflicten verloopt. Dat is een goede basis voor vruchtbare taal- en cognitieve interacties van het kind in de latere levensjaren.

Volgens het NJi ondernemen kinderen meer pogingen tot lezen wanneer zij een goede relatie met hun moeder en/of vader hebben. De ouderlijke respons bepaalt de kwaliteit van die relatie en dat is dan ook het belangrijkste element om te stimuleren in de eerste levensjaren. Programma's die, naast de taal- en cognitieve ontwikkeling, ook een positieve invloed uitoefenen op de ouderlijke respons scoren daarom het beste op langere termijn.

Ondersteuning van de ouders

Elk schoolgaand kind heeft een goede ondersteuning nodig in de thuisomgeving. Het NJi stelt vast dat die factor essentieel is voor de kansen van het kind in het onderwijs. Ouders spelen een belangrijke rol door interesse te tonen in het schoolgebeuren en de vorderingen die het kind maakt. Het is ook nodig dat zij hun zoon of dochter aanmoedigen en motiveren om zich in te zetten. Bovendien is het hun taak om te luisteren naar de problemen van het kind en hulp te bieden om ze op te lossen.

Gezien de grote impact die dat heeft op het kind, is het van belang dat het stimuleren van die ondersteuning zo vroeg mogelijk plaatsvindt tijdens de eerste levensjaren. Een weinig sensitief reactiepatroon van de ouder kan al vroeg leiden tot problemen in de ouder-kindrelatie. Dat bemoeilijkt dan weer adequate ondersteuning in de latere ontwikkelingsfasen.

Daarnaast heeft de betrokkenheid van ouders niet alleen een grote invloed op de ontwikkeling van het kind. Door de behoeften en signalen van het kind te herkennen en er op adequate wijze op te reageren, groeien ze zelf ook als ouder. Wanneer het zelfvertrouwen van de ouders stijgt en ze zich in de opvoeding van hun kinderen als succesvol ervaren, dan verbetert ook de ouder-kindrelatie. Programma's die de ouderlijke steun stimuleren, creëren dus een positieve spiraal.

3.2. ARGUMENTEN OP BASIS VAN ONDERZOEK

De resultaten van onderstaande onderzoeken, op basis van het empirisch verzameld materiaal voor het programma Instapje, bevestigen de verwachte resultaten.

3.2.1. Startonderzoek in 1994

Instapje werd oorspronkelijk ontwikkeld in 1991 aan de Katholieke Universiteit van Nijmegen. Uit het initiële onderzoek naar dit programma (Meij, Riksen-Walraven, Hubbard, & Zevalkink, 1994) blijkt dat de kinderen die Instapje volgden hoger scoorden op een ontwikkelingsschaal dan de controlegroep. De moeders die deelnamen aan het programma gaven het kind betere algemene ondersteuning, meer autonomie, meer structuur en meer emotionele draagkracht. Er werd toen geen effect gemeten op de kwaliteit van de ouder-kindrelatie en de competentie van de ouders.

3.2.2. Onderzoek KU Leuven 2010

In 2010 voerde de KU Leuven onderzoek naar het programma Instapje (De Haene, Colpin, Meurs, Linden, & Withofs, 2010). De wetenschappers kwamen op basis van 2 studies met een *post-test only quasi-experimental design* tot de volgende conclusie.

“Het resultaat van dit onderzoek suggereert dat Instapje, zoals toegepast in het Genkse project, positieve effecten heeft op de kwaliteit van de moeder-kindinteractie onmiddellijk na afloop van het programma. Er werden ook aanwijzingen gevonden voor een betekenisvol positief effect op de cognitieve ontwikkeling van het kind.

Daarnaast zijn er indicaties dat Instapje een groter effect heeft op de cognitieve ontwikkeling van kinderen uit kansarme in vergelijking met kansrijke gezinnen. Daaruit blijkt dat het belangrijk is om in de toekomst voor de rekrutering van de doelgroep te (blijven) focussen op kwetsbare gezinnen. Er zijn ook indicaties dat Instapje enkel een positief effect heeft voor kinderen met een Belgische moeder, maar niet voor kinderen met een anderstalige ouder. Die conclusie doet de vraag rijzen naar de nood aan een culturele afstemming van het programma op de eerstegeneratiemoeders.

Het onderzoek kan, met inachtneming van een aantal belangrijke methodologische beperkingen, gezien worden als een eerste stap in de empirische onderbouwing van de werking van Instapje. De indicaties voor positieve effecten dienen, na eventuele aanpassingen op basis van dit onderzoek, gerepliceerd te worden in een onafhankelijk onderzoek met grotere steekproeven en een (bij voorkeur experimenteel) design met pre- en postmeting.”

3.2.3. Onderzoek KU Leuven 2010-2013

In de periode 2010-2013 werd het onderzoek naar Instapje, zoals geïmplementeerd in Genk, voortgezet aan de KU Leuven. Daaruit kwamen nieuwe conclusies: dat Instapje een evidencebased programma was met heel wat werkzame ingrediënten en dat gezinnen die deelnamen aan Instapje significant beter scoorden op de moeder-kindrelatie. Opnieuw werd vastgesteld dat Instapje een betekenisvol effect had op de cognitieve ontwikkeling van het kind. De positieve impact ervan was duidelijk bij gezinnen met kansarmoede en het effect was nog steeds groter bij kinderen van moeders die in België geboren waren.

3.2.4. Onderzoek KU Leuven 2016

Het onderzoek van de KU Leuven in 2016 richtte zich op een nieuw programma: Instapje Plus, het huidige Instapje 3 (Bergs, 2016. Colpin en De Haene). Daaruit blijkt dat de transfer van informatie tussen de Instapje-medewerker die de groepsmomenten organiseert en de ouders succes heeft. De ouders gingen thuis aan de slag met de themaboekjes en de opdrachtjes om ze samen met hun kinderen uit te voeren. Het onderzoek concludeerde dat ouders die Instapje Plus (het huidige Instapje 3) volgden, al na 1 jaar effecten waarnamen bij hun kind, bij zichzelf en in hun ouder-kindrelatie.

Concreet waarneembare effecten die werden omschreven:

- Het kind is opener geworden, zij/hij zocht meer sociaal contact met andere kinderen.
- Het kind durfde meer te spreken, zowel thuis als in de klas.
- De moeders voelden zich meer betrokken bij hun kind.
- De ouders leerden op een correcte manier contact maken met hun zoon of dochter wanneer het weigerde iets te doen of niet wilde luisteren.

- De ouders leerden hoe hun kind in de klas functioneerde en ze waren in staat om hun kind een duidelijke structuur aan te bieden.
- Zowel ouders als kinderen genoten ervan om tijd samen door te brengen, door bezig te zijn met spelactiviteiten, door te knutselen, door verhaaltjes te lezen...
- Ouders waren zich bewuster van een aantal opvoedingskwesties en ze kregen meer zelfvertrouwen.
- De ouders ervoeren een positieve feedback door ervaringen uit te wisselen met andere gezinnen.

Deze studie werd omschreven aan de hand van de effectladder (Van Yperen & Veerman, 2008) waarbij de kwaliteit en de effectiviteit van een interventie een score krijgt toegewezen van 0 tot 4. Gaande van impliciete effectiviteit (niveau 0) tot bewezen effectiviteit (niveau 4).

Op basis van dit onderzoek werd Instapje Plus ingedeeld bij niveau 3. Dat betekent dat er in 2016 al veel aanwijzingen waren voor een bewezen effectiviteit van het programma. Verder onderzoek werd aanbevolen, maar de wetenschappers concludeerden dat Instapje Plus toen de juiste richting volgde om niveau 4 te behalen. Ondertussen is het programma geëvolueerd en bijgesteld en wordt het als Instapje 3 voorgesteld aan de doelgroep.

3.2.5. Metingen Instapje

Kind en Taal vzw heeft niet de bevoegdheid om wetenschappelijk onderzoek uit te voeren. We zijn wel heel erg begaan met de effecten van de programma's en daarom voeren we zelf systematisch metingen uit. Dat resulteert niet in statische analyses, maar het gebeurt wel in samenwerking met de KU Leuven. De resultaten verschijnen in de publicatie van het jaarverslag van de organisatie.

De interne meting bestaat uit de nulmeting, die we uitvoeren tijdens het intakegesprek met het gezin wanneer het kind 1 jaar oud is, een tussentijdse meting op het moment dat het kind 2 jaar oud is, en de eindmeting wanneer het kind naar de eerste kleuterklas gaat.

Een half jaar na de afronding van het traject plannen we nog een vierde, externe meting. De leerkracht van het kind voert die uit en oordeelt of de start in de eerste kleuterklas goed verlopen is. De school evalueert dus elk kind op een goede, voorafgaande voorbereiding van het kleuteronderwijs.

De metingen doen we jaarlijks om de effecten van Instapje in kaart te brengen. Het zijn belangrijke instrumenten om de programma's te evalueren en te verbeteren. Door te meten kunnen we vaststellen of een interventie daadwerkelijk de beoogde resultaten oplevert en of het doel wordt bereikt.

Kind en Taal vzw hecht bovendien veel waarde aan het verbeteren van de programma's en het inspelen op de actuele behoeften van de ouders en de kinderen. Door middel van de metingen kunnen we vaststellen waar nog eventuele werkpunten liggen zodat de praktische uitvoering van Instapje steeds verder geoptimaliseerd wordt.

De impact van de programma's en interventies meten is ook belangrijk om verantwoording af te leggen aan het beleid en om te argumenteren in subsidiedossiers. Daarnaast is het nodig om lokale besturen en organisaties te overtuigen om met Instapje in zee te gaan. Dat kan alleen maar als zij op een transparante manier kennismaken met de programma's en op de hoogte blijven van de vooruitgang die Instapje boekt in de groei en de ontwikkeling van kinderen.

3.2.6. Meetinstrumenten Instapje

De metingen van Instapje kunnen ook helpen om een evidencebased praktijk op te bouwen voor effectieve praktijken en interventies van andere organisaties. Door gegevens te verzamelen, resultaten te delen en de meetinstrumenten uit te leggen, biedt Kind en Taal vzw organisaties de informatie en de tools om zelf aan de slag te gaan.

Door de metingen kunnen we de impact van een programma op een uitgebreide en gevarieerde manier beoordelen, waardoor het mogelijk wordt om voortdurend te evalueren en te verbeteren. De 5 meetinstrumenten hieronder hebben hun waarde bewezen bij Instapje.

Observatie van de ouder-kindinteractie

Observatie-instrumenten zoals de Home Observation for Measurement of the Environment (HOME) of de Parenting Interactions with Children: Checklist of Observations Linked to Outcomes (PICCOLO) dienen om de kwaliteit van de ouder-kindinteractie te beoordelen en om te bepalen of de ouders de gewenste vaardigheden en strategieën hebben geleerd om de ontwikkeling van hun kind te stimuleren. Die instrumenten beoordelen verschillende aspecten van de ouder-kindinteractie zoals: emotionele en cognitieve respons, respect voor autonomie en structuur, grenzen stellen en autoriteit.

Taal- en denkontwikkeling

Een gestandaardiseerde taaltest zoals de Peabody Picture Vocabulary Test (PPVT) of de Preschool Language Scale (PLS) zetten we in om de taal- en denkontwikkeling van het kind te meten en dan vooral de woordenschat. Daarnaast zijn er observatie-instrumenten zoals de Language Environment Analysis (LENA) om de taalomgeving van het kind te beoordelen en te bepalen of die stimulerend is voor het kind.

Schoolprestaties

De schoolprestaties van de kinderen worden opgevolgd door middel van gestandaardiseerde tests zoals de Cito-toets of de Intelligentie- en Ontwikkelingsschaal voor Kleuters (IDS-2). Die tests meten de prestaties van kinderen op verschillende domeinen: taal, rekenen en sociaal-emotionele ontwikkeling.

Tevredenheid van ouders en professionals

Algemene enquêtes of interviews zijn altijd inzetbaar om de tevredenheid van zowel de ouders als de professionals over het programma te bevragen. Deze instrumenten hebben betrekking op de effectiviteit van het programma, de kwaliteit van de dienstverlening en eventuele werkpunten.

Netwerkanalyse

Een netwerkanalyse kan veranderingen in de lokale netwerken en het kleuteronderwijs aan het licht brengen die ontstaan zijn door de implementatie van het programma. Daarbij analyseren we de veranderingen in de sociale relaties, tussen de verschillende actoren, om te bepalen of het programma leidde tot meer samenwerking en een betere ondersteuning van de kinderen.

4. VOORWAARDEN VOOR UITVOERING

4.1. COMPETENTE MEDEWERKERS

Functie Instapje-medewerker

Medewerkers van Instapje kunnen minimaal een middelbaar diploma (humane wetenschappen, STW, zorg 7de jaar) voorleggen. De vacatures zijn genderneutraal, maar in de praktijk zijn het vrouwelijke medewerkers die het programma uitvoeren. Zij worden volgens bepaalde richtlijnen aangeworven en aangesteld en zij ontvangen een bijpassend loon. De eisen, taken en verantwoordelijkheden die bij de functie horen, zijn duidelijk omschreven.

Instapje-medewerkers moeten tijdens huisbezoeken spelen met de moeder en het kind, het materiaal uitleggen, de vuistregels toepassen en overdragen, informatie geven over de ontwikkeling van kinderen. Indien er problemen zijn die niet met Instapje samenhangen, moeten ze, in overleg met hun coördinator, doorverwijzen naar andere instanties. Daarnaast is het hun taak om de gegevens te verzamelen die nodig zijn om de vooruitgang van het programma te evalueren.

Betrokken ouders

Bij de huisbezoeken zijn het de moeders (een enkele keer een vader) met wie de medewerker samenwerkt. Steeds meer vaders nemen deel aan de groepsbijeenkomsten van het Instapje-klasje en Instapje 3. Daarnaast organiseren de medewerkers enkele keren per jaar tijdens het weekend spelactiviteiten voor vaders en hun kinderen. De vaders zijn ook altijd betrokken bij het intakegesprek en er is een specifiek programma ontwikkeld: VIPapa's.

Begeleiding

Medewerkers werken in het begin onder begeleiding van een ervaren collega. Ze worden in de eerste programmaperiode ook enkele keren geobserveerd hoe ze in dialoog gaan met de moeder. De vuistregels van Instapje en de richtlijnen van Opgroeien zijn daarbij een leidraad. Bovendien letten we op hoe ze de vooruitgang rapporteren en hoe ze omgaan met eventuele problemen van het gezin.

Instapje-medewerkers beschouwen we als ervaren wanneer zij minstens 2 programmaperioden van 1,5 jaar hebben gewerkt met Instapje 1+2+3. Ook de ervaren medewerkers observeren we jaarlijks en krijgen maandelijks begeleiding door hun coördinator. Wekelijks staan er bovendien teamvergaderingen, supervisie en intervisie (casusbesprekingen) op de agenda.

Training

Om de kwaliteit van Instapje op een hoog niveau te houden is het van belang dat de Instapje-medewerkers op de hoogte zijn van de methodiek van de programma's en het gebruik van de juiste materialen. Ze moeten de vuistregels en de richtlijnen over opvoeding begrijpen en kunnen toepassen. Daarnaast zijn ze geïnformeerd over de ontwikkelingsfases van kinderen en weten ze meer over relevante onderwerpen.

De beginnende Instapje-medewerker krijgt dan ook een introductietraining waar de volgende onderwerpen aan bod komen: de achtergrond van de doelgroep, de uitgangspunten van Instapje, de concrete doelen, diverse materialen, de methodiek van Instapje, de vuistregels en de richtlijnen rond opvoeding leren kennen en overdragen, huisbezoeken uitvoeren, de pedagogie van het jonge kind, leren omgaan met gezinsproblemen, de creativiteit stimuleren, groepen begeleiden...

Kind en Taal vzw werkt met een POP (persoonlijk ontwikkelingsplan) van de medewerkers en op basis van de resultaten bepalen we het VTO-beleid. Maandelijks vinden er ook vormingsmomenten plaats, in kleine groepjes tijdens de lunch. Jaarlijks organiseren we denk-en-doedagen waar alle medewerkers aan deelnemen.

Voor meer info: zie bijlagen 'Handleiding Instapje-medewerker', 'Handleiding coördinator' en 'Handleiding vrijwilliger'.

4.2. KWALITEITSBEWAKING

Het is van vitaal belang om de kwaliteit van de beschreven praktijk te waarborgen, vooral in het kader van de programma's Instapje 1, 2 en 3, die tot doel hebben maatschappelijk kwetsbare gezinnen te ondersteunen. Die programma's vormen de bouwstenen voor een betere toekomst, en hun kwaliteit waarborgen is een fundamentele pijler om effectieve en blijvende resultaten te bereiken.

4.2.1. Instrumenten

Gedetailleerde registratie van activiteiten

Binnen de programma's Instapje 1, 2 en 3 houden we een nauwkeurige registratie bij van uitgevoerde activiteiten. Daarbij leggen we verschillende gegevens vast, waaronder het aantal huisbezoeken, de aard van de activiteiten, de inhoud van adviezen aan ouders, de deelname aan Instapje-klasjes, en de voortgang van kinderen op het gebied van taalontwikkeling en educatieve voorbereiding.

Gebruik van meetinstrumenten

Om de praktijk te beoordelen maken we gebruik van meetinstrumenten die we bij de start en het einde van de begeleidingsperiode bij elk gezin toepassen. Die metingen richten zich op de ontwikkeling van kinderen, de betrokkenheid van ouders, en de tevredenheid van ouders met het programma. Voorbeelden van meetinstrumenten omvatten checklists voor de ontwikkeling van het kind, enquêtes voor ouders en observaties door de contactmedewerkers.

Evaluatiegegevens

De verzamelde gegevens uit registraties en meetinstrumenten ondergaan een grondige analyse en gebruiken we voor evaluatiedoeleinden. Die evaluatiegegevens stellen ons in staat de effectiviteit van de programma's te beoordelen. Eventuele tekortkomingen kunnen we identificeren, waardoor we verbeteringen kunnen aanbrengen op basis van de inzichten.

Verantwoordelijkheid voor kwaliteitsbewaking

Meerdere betrokkenen bewaken de kwaliteit. Contactmedewerkers spelen een cruciale rol bij het correct uitvoeren van metingen en het invullen van checklists, waarbij zij samenwerken met ouders. De gebiedscoördinatoren zijn verantwoordelijk voor het verzamelen en registreren van alle handmatig ingevulde metingen, terwijl speciaal opgeleide medewerkers verantwoordelijk zijn voor de controle van online ingevulde metingen.

In essentie houden we de kwaliteit van de beschreven praktijk nauwlettend in de gaten via gedetailleerde registraties, het gebruik van meetinstrumenten, de analyse van evaluatiegegevens en de betrokkenheid van verschillende belanghebbenden. Dat garandeert dat de programma's effectief blijven bij de ondersteuning van maatschappelijk kwetsbare gezinnen en helpen om de gestelde doelen te bereiken.

Kind en Taal vzw stelt een aantal formulieren ter beschikking van de medewerkers om de kwaliteit van de uitvoering van de programma's te bewaken. Die documenten zijn digitaal te verkrijgen bij de organisatie. Bovendien hebben we die formulieren opgenomen in de 'Handleiding Instapje-medewerker'. Er zijn een aantal criteria waar de medewerkers rekening mee moet houden, maar zij kunnen altijd terugvallen op hun coördinator als zich afwijkende situaties voordoen.

Intakegesprek

Dit formulier vullen de Instapje-medewerkers in wanneer het gezin start met het programma. Ze noteren hierin de achtergrondgegevens van het gezin. Na de intake slaan we de gegevens op in een Excel-document om later van nut te zijn bij de evaluatie en de vooruitgang van het gezin.

Jaaroverzicht

Op dit formulier noteren we het aantal gezinnen dat we het afgelopen jaar hebben bereikt. We specificeren het aantal contactmomenten van de deelnemende gezinnen en de reden van uitval van sommige ouders. De contactmedewerker houdt ook bij wanneer de manier van werken afwijkt van het programmamodel en wat daartoe de reden is.

Registratie huisbezoek

Dit formulier dient om een overzicht te maken van de contacten met elk gezin apart. Iedere werkweek vullen de Instapje-medewerkers in welk programma zij bij de gezinnen hebben geïnstrueerd. Ze noteren ook het aankomstuur en het vertrek uur van het huisbezoek en ze laten dat telkens aftekenen door de ouder. Als een huisbezoek niet heeft kunnen plaatsvinden, dan noteert de medewerker ook de reden daarvan.

Verslag huisbezoek

Met dit formulier houden de Instapje-medewerkers bij wat er inhoudelijk elke week gebeurt in een gezin. Ze noteren de datum van het huisbezoek, maar vooral wat ze van het huisbezoek willen onthouden zoals afspraken, aandachtspunten en andere opmerkingen.

Evaluatie blokgedeelte

In dit formulier beschrijven de Instapje-medewerkers hoe een reeks huisbezoeken, gedurende een bepaalde periode, is verlopen. Het is een open document en medewerkers kunnen de vragen zelf aanpassen, afhankelijk van de specifieke situatie van het gezin. Ze kunnen vragen die niet van toepassing zijn weglaten; sommige vragen wat uitgebreider behandelen of andere vragen die belangrijk zijn toevoegen.

Observatie medewerkers

De coördinator van elke medewerker en de begeleidende ervaren collega van de beginnende medewerker gebruiken dit formulier. Deze observaties zijn nuttig om de starters in de functie bij te sturen en om alle medewerkers te evalueren. Met dit document houden we de kwaliteit van de uitvoering door de medewerkers in het oog.

Evaluatie ouders

Met dit formulier, dat aan het einde van het programma wordt ingevuld, vraagt de Instapje-medewerker aan de moeder wat zij van Instapje vond en wat zij en haar kind geleerd hebben. De moeder is vrij om het document zelfstandig in te vullen (als de ouder goed kan schrijven) of ze neemt het samen door met de medewerker. In het laatste geval vergroot dat wel de kans op sociaal wenselijke antwoorden. De Instapje-medewerker krijgt ook ruimte om items toe te voegen of weg te laten. Deze eindevaluatie gebeurt tijdens het laatste huisbezoek. Vanzelfsprekend is de evaluatie van de vader ook van belang, maar door praktische omstandigheden gebeurt die (nog) niet via een formulier.

4.3. RUIMTE EN INFRASTRUCTUUR

De programma's van Instapje hebben allemaal plaats op locatie en dat geldt zowel voor de huisbezoeken als de groepsbijeenkomsten (bij de gezinnen, op school, in het buurthuis...).

De Instapje-medewerker en de coördinator hebben een werkplek met bureau en internetaansluiting nodig. Zij maken meestal gebruik van de infrastructuur van het Huis van het Kind of het gemeentebestuur.

Er is een (liefst gesloten) opslagruimte nodig voor de materialen die gebruikt worden bij de huisbezoeken (*home-based*) en de groepsbijeenkomsten (*center-based*).

Voor de *center-based* programma's is het wenselijk om een locatie te zoeken die kindvriendelijk en kindveilig is, die je kunt inrichten voor de spelactiviteiten en die genoeg ruimte biedt voor het groepsgebeuren.

4.4. Kostprijs

Salariskosten

De lokale besturen of de organisaties die de programma's van Instapje willen organiseren, bepalen zelf hoe dat gebeurt op het vlak van payroll en aanwerving van medewerkers. Zij dragen zorg voor het personeelsbeleid, de training/begeleiding en de infrastructuur. Om een idee te geven wat zij kunnen verwachten, volgen hieronder de gegevens van Kind en Taal vzw over de salaris- en opstartkosten.

De salariskosten van de medewerkers worden berekend volgens de geldende lonen binnen het paritair comité 319.01. Voor een coördinator is dat loonbarema B1C en dat is afhankelijk van het aantal jaren anciënniteit dat is toegelaten. Voor een Instapje-medewerker is dat loonbarema B2B en ook dat is afhankelijk van de regels over het aantal jaren anciënniteit.

Verder doet Kind en Taal vzw een beroep op de prestaties van vrijwilligers. Dat gebeurt voor het programma Instapje 3 en ook voor het programma Taalbad. De vergoeding die de vrijwillige medewerkers daarvoor krijgen is gebaseerd op de wettelijke maximumvergoeding vooropgesteld door de overheid op 01/01 van het betreffende jaar.

Aan de opstart van een nieuwe coördinator is een kostprijs van 1.500 euro verbonden voor de aankoop van een smartphone, een gsm-abonnement, een laptop, een Office-licentie en een handboek 'Handleiding coördinator'.

Aan de opstart van een nieuwe Instapje-medewerker is een kostprijs van 1.250 euro verbonden voor de aankoop van een smartphone, een gsm-abonnement, een refurbished laptop, een Office-licentie, een handboek 'Handleiding Instapje-medewerker', een speelgoedbox om te gebruiken tijdens de huisbezoeken, een fiets, een fietshelm en een fietstas.

Materialen

De kostprijs per gezin voor de uitwerking van de verschillende programma's, inclusief het materiaal dat de gezinnen krijgen om thuis te oefenen (dat blijft eigendom van het gezin, ook na afloop van het programma):

* Voor het programma Instapje 1 is de totale kostprijs 65 euro.

In dit pakket zit de activiteitenmap deel 1, een vormendoos, een set stapelbekers, een pingpongbal, een stoffen bal, een handpop en een afstudeerboekje.

* Voor het programma Instapje 2 is de totale kostprijs 30 euro.

In dit pakket zit de activiteitenmap deel 2, een werkboekje van 'Lanterfantje' als stimulans voor het tandenpoetsen, een werkboekje 'Hoera naar school', een afstudeerhoedje, een diploma en een brooddoos als geschenkje bij het 'afstuderen'.

* Voor het programma Instapje 3 is de totale kostprijs 80 euro.

In dit pakket zitten 8 à 10 werkbundels, een pak kleurpotloden, een bundel gekleurd papier, een schaar en lijm.

De deelname voor de ouders is gratis, maar er wordt wel (indien mogelijk) een bijdrage gevraagd van 10 euro per programma als tegemoetkoming van het materiaal.

Voor meer specifieke info over de kosten: zie bijlagen 'Draaiboek Instapje 1, 2 en 3'.

4.5. OVERDRACHT EN IMPLEMENTATIE

Kind en Taal vzw heeft sinds de oprichting in 2014 veel aandacht besteed aan handleidingen, draaiboeken en checklists. Dat maakt het makkelijker om met diverse partners samen te werken en het programma uit te rollen naar andere regio's. Je kunt het best starten met een projectplan, gevolgd door de praktische uitvoering. In een apart hoofdstuk komen de voorwaarden aan bod om het project te doen slagen.

4.5.1. Projectplan

De checklists zijn bedoeld voor lokale besturen en sociale organisaties die overwegen om de programma's van Kind en Taal vzw in te zetten in hun eigen regio. Op basis van een eerste checklist van 10 kwaliteitscriteria kunnen ze een projectplan ontwikkelen.

Initiatiefnemers

Het initiatief om te starten in een buurt of gemeente wordt bij voorkeur genomen door een groep van professionals, in overleg met lokale besturen en beleidsmedewerkers. Daarbij is het nodig dat zij een lokale begeleidingsgroep vormen die verantwoordelijk is voor het voorbereidend proces en de effectieve start van het programma.

Conform de beleidsvisie moet het 10 puntenplan op voorhand in deze lokale begeleidingsgroep gecommuniceerd en onderschreven zijn. Een toetsing van de lokale realiteit aan de 10 kwaliteitscriteria maakt concreet in hoeverre de voor- en vroegschoolse programma's kwalitatief en onderbouwd zullen geïmplementeerd worden in de betrokken gemeente.

In het projectplan lezen we dan ook hoe de 10 kwaliteitscriteria lokaal verankerd zijn of zullen worden in de toekomst. Naast de kwaliteitscriteria die een barometer zijn voor de heersende beleidsvisie in de gemeente, is er een tweede handige checklist voor de implementatie van de programma's.

Lokaal bestuur

Het doel is om Instapje deel te laten uitmaken van het beleid van het lokale bestuur. Daarom moeten duidelijke afspraken met ambtenaren gemaakt worden. Een goede afstemming met andere programmapunten en activiteiten, waaronder het plan ter bestrijding van de kinderarmoede, is nodig. Het is ook aangewezen dat Instapje deel uitmaakt van de structuur van de gemeente. De programma's mogen niet afhankelijk zijn van tijdelijke financiële projectmiddelen.

Doelgroep bereiken

Het is evident dat lokale sleutelfiguren achter het programma staan en overtuigd zijn van de impact ervan. De initiatiefnemers kunnen het best op voorhand onderzoeken welke de meest ideale wijken of gebieden zijn om het programma te organiseren. Een voldoende verdichting van geboortes in kwetsbare gezinnen in het weerhouden gebied is zeker van belang (wijken met een aantoonbaar verhoogd risicoprofiel op het vlak van socio-economische kenmerken).

De lokale begeleidingsgroep moet dus eerst antwoorden vinden op de volgende vragen: Hoeveel gezinnen met jonge kinderen wonen in een bepaalde wijk? Hoeveel geboortes zijn er op jaarbasis in een bepaald gebied? Hoe groot is het percentage geboortes van kinderen in kwetsbare gezinnen? Hoeveel gezinnen dienen deel te nemen om de laagopgeleide doelgroep voldoende representatief te bereiken?

4.5.2. Praktische uitvoering

Instapje beschikt over gedetailleerde handleidingen, draaiboeken en checklists voor de overdracht van de programma's. De protocollen beschrijven in detail de doelstellingen van de activiteiten, hoe je de doelgroepen bereikt, hoe je omgaat met de materialen, de tijdslijn en de inhoud van de modules. Ze zijn ontworpen om alle medewerkers op de hoogte te brengen van de specifieke taken die ze moeten uitvoeren, zodat er geen belangrijke stappen worden gemist.

Stappenplan

Kind en Taal vzw evalueert voortdurend de instrumenten voor implementatie en werkt ze bij om ervoor te zorgen dat ze altijd up-to-date zijn. Ze moeten voldoen aan de behoeften van elke organiserende instantie en bovendien rekening houden met het veranderende beleid. Daardoor garanderen we een gestroomlijnde en georganiseerde overdracht.

Kind en Taal vzw wenst de kwaliteit en de continuïteit van de activiteiten en de programma's te waarborgen. Het systeem voor implementatie maakt het daarom mogelijk om de uitvoering van de projecten effectief te beheren en te monitoren. De overdracht is uitgewerkt volgens een marketingplan met een heldere beschrijving van de stappen die je moet volgen.

Evaluatie

Naast het stappenplan is een systeem voor monitoring en evaluatie voorzien waarmee je de vooruitgang van het project meet. Daardoor kun je het project makkelijk bijsturen en verbeteren indien nodig. Het implementatiesysteem is volledig gedocumenteerd en alle teamleden hebben toegang tot de relevante informatie en materialen die nodig zijn voor hun taken en verantwoordelijkheden. Als iedereen op dezelfde golflengte opereert, dan is er duidelijkheid over de verwachte resultaten en dan is het makkelijker om nog eventueel aanpassingen door te voeren.

Draagvlak

Een draagvlak creëren is een belangrijk onderdeel van een succesvolle implementatie. Het zorgt ervoor dat alle betrokkenen op dezelfde lijn zitten en dat iedereen zich betrokken voelt bij de uitvoering van de plannen. Verschillende strategieën worden daarbij toegepast, zoals: alle actoren correct informeren, belanghebbenden bij het project motiveren en medewerkers trainen en ondersteunen.

Bij nieuwe projecten raadt Kind en Taal vzw aan om met ambassadeurs te werken. Dat zijn personen of organisaties die het programma promoten en daarom van onschatbare waarde zijn voor een succesvol resultaat. Dat kunnen lokale buurtcentra of bedrijven zijn, scholen of non-profitorganisaties... De beste ambassadeurs zijn vaak de ouders en de vrijwilligers die het project via hun eigen sociale netwerk onder de aandacht brengen van een breder publiek.

De samenwerking onderhouden is bovendien een vereiste om relaties te versterken. Dat gebeurt makkelijker bij organisaties en instanties die dezelfde doelstellingen delen. Het is altijd interessant om partners te hebben om kennis, middelen en ervaringen uit te wisselen en/of de krachten te bundelen.

Tools en instrumenten

Om de implementatie praktisch te ondersteunen, ontwikkelde Kind en Taal vzw specifieke trainingen voor nieuwe medewerkers, ouders en professionals. Verder zijn er verschillende formulieren beschikbaar die de medewerkers inzetten bij de uitvoering van hun werkzaamheden. Daarnaast is een pakket aan documenten beschikbaar, zelfs een app voor de kinderen, om de implementatie van het project te vergemakkelijken.

Bovendien zijn er in de loop der jaren nog een heleboel publicaties verzameld of door ons ontwikkeld die extra informatie en achtergrondkennis bieden. Ook het reclamemateriaal van het programma, zoals folders en brochures, is geschikt om het project onder de aandacht te brengen bij de doelgroep. Verder zijn er nog verschillende softwareprogramma's en meetinstrumenten die bedoeld zijn om de vooruitgang van het project te monitoren en te evalueren.

4.5.3 Voorwaarden resultaat Instapje

Juist uitgangspunt

Uit onderzoek blijkt dat kinderen met kortopgeleide ouders zich beter ontwikkelen als ze de programma's Instapje 1+2+3 hebben gevolgd, vooral omdat de kwaliteit van de ouder-kindinteractie positief werd beïnvloed. Het uitgangspunt van elk project moet dan ook zijn dat alle kinderen die deelnemen hun onderwijskansen kunnen vergroten. Door de kinderen in kwetsbare gezinnen op tijd te ondersteunen, kun je problemen (en onderwijsachterstand) op latere leeftijd voorkomen.

De eerste 6 jaar in het leven van kinderen zijn van cruciaal belang voor hun verdere ontwikkeling en schoolloopbaan. De stimulering van de ouders is daarbij een essentiële factor. Door Instapje leren kortopgeleide ouders hun kind spelenderwijs voor te bereiden op de kleuterschool en later te begeleiden tijdens het basisonderwijs. Bovendien worden de ouders actief betrokken bij het schoolgebeuren en gaan ze meer participeren in de samenleving.

Programma-integriteit

Op basis van het wetenschappelijk onderzoek in 2016 naar de effecten van Instapje, verwees de KU Leuven naar de evidencebased praktijk van het programma. Om de bewezen resultaten te behalen, moet het programma wel juist uitgevoerd en toegepast worden. Van elke organisatie wordt dan ook integriteit verwacht bij de uitvoering van Instapje.

Kind en Taal vzw is, dankzij de nauwe en lange samenwerking met het Nederlands Jeugdinstituut, in het bezit van de sublicentie van het programma in België (Bereslim heeft in Nederland de licentie overgenomen van het NJi).

Om het resultaat van Instapje te garanderen vragen we dan ook programmatrouw aan de lokale besturen en sociale instellingen. Het is belangrijk dat de voorwaarden op het vlak van projectplan, implementatie, structuur, kwaliteitsbewaking, training en materiaal vervuld zijn.

Meer info: zie bijlage 'Sublicentie van Kind en Taal vzw'.

Proactieve benadering

Om achterstandsrisico's te vermijden of te verminderen ligt de focus vaak op preventie. De ervaring leert dat het ook nodig is om de positieve elementen te versterken. Een integratie van beide processen boekt namelijk het beste resultaat. Instapje 1+2+3 wordt dan ook voorgesteld aan de ouders als een opportuniteit in plaats van een antwoord op dat wat ontbreekt. De programma's hebben een positieve branding en een positieve uitstraling nodig in hun wijk of gemeente, want dat is een grote motivatie voor de gezinnen om deel te nemen.

Het is daarom niet aangewezen om Instapje 1+2+3 te 'lanceren' als een aanbod uitsluitend bestemd voor kansarme ouders. De boodschap komt het beste over bij de gezinnen wanneer gesproken wordt over 'betere mogelijkheden in het onderwijs bieden' en 'de opvoeding van het kind versterken'. Want alle ouders willen het beste voor hun zoon of dochter.

Die proactieve benadering van het welzijn van de kinderen motiveert de ouders dus om te participeren. De louter preventieve benadering die zich alleen richt op 'tekorten' aanvullen of 'risico's' mijden of 'gebreken' compenseren is te stigmatiserend. Het kan ook contraproductief werken bij de doelgroep waardoor de ouders juist niet wensen deel te nemen aan het programma.

Progressief universalisme

Het principe van progressief universalisme wijst op een kwaliteitsvol aanbod dat voor iedereen beschikbaar is, maar waarbij men doelbewust kiest voor de doelgroep die het meeste nood heeft aan hulp en ondersteuning. Voor Instapje kan het programma daarom het best geïntegreerd worden in het Huis van het Kind.

Die organisatie biedt een compleet aanbod aan van gezond opvoeden en opgroeien voor alle gezinnen met kinderen en dat op een laagdrempelige en klantvriendelijke manier. Het basisaanbod is bedoeld voor alle gezinnen, maar met hun specifieke aanbod bereiken zij ook de meest kwetsbare ouders. Bovendien is het Huis van het Kind bijna in alle gemeenten en steden aanwezig.

Integrale aanpak sociaal netwerk

'Don't need a GPS to go through the system' is een toepasselijke quote voor het Vlaamse zorgsysteem. Dat zit erg complex in elkaar en het is daarom niet voor iedereen toegankelijk. Kortopgeleide ouders en gezinnen in armoede met jonge kinderen, die juist het meeste nood aan steun nodig hebben, weten vaak niet waar ze terecht kunnen. Een afstemming binnen het sociaal netwerk van de verschillende werk- en beleidsdomeinen welzijn, gezondheid, kinderopvang, sociocultureel werk en onderwijs is daarom onontbeerlijk.

Instapje 1+2+3 kan alleen functioneren in een omgeving met een sterk sociaal weefsel, waarbij de lokale overheid al geïnvesteerd heeft in degelijke basisvoorzieningen. Het heeft geen zin om de programma's geïsoleerd aan te bieden, want dat levert niet het gewenste resultaat. Wanneer de gemeente Instapje op een klantvriendelijke manier presenteert, deel uitmakend van het beleid van het lokale bestuur, dan is dat de grootste kans om de kwetsbare gezinnen te bereiken.

Beleidsverantwoordelijkheid

De aanpak van onderwijsachterstand en de bestrijding van kinderarmoede zijn natuurlijk ook thema's die op grotere schaal aangepakt moeten worden. Het vereist een gemeenschappelijke visie en het vraagt om een duurzame samenwerking tussen de verschillende stakeholders binnen het beleid. Om gezinnen een menswaardig bestaan te geven en kinderen voldoende onderwijskansen te bieden, moeten de politici hun verantwoordelijkheid opnemen in de samenleving.

Kind en Taal vzw pleit in dat kader voor bezielend leiderschap. Dat betekent dat leiders niet alleen goed kunnen managen, maar ook mensen kunnen bezielen en mobiliseren om een juiste koers te varen voor kwaliteitsvolle basisvoorzieningen in onze maatschappij.

Daarnaast verwijst de quote *'It takes a whole committed city'* naar een samenleving waar we allen ons best doen om een steentje bij te dragen aan onze beschaving, aan gezinswelzijn en kinderrechten. In een pedagogische 'civil society' is iedereen begaan met ontwikkelingskansen voor alle kinderen en alle jongeren.

Verankering in de samenleving

Om onderwijsachterstand en kinderarmoede aan te pakken moeten we in een ruimere context werken. Instapje moet je bij voorkeur integreren en enten binnen een uitgewerkt gezinsbeleid dat verankerd is in verschillende beleidsdomeinen.

Het risico op armoede of het vroegtijdig en ongekwalificeerd verlaten van de school is vijfmaal groter bij jongeren met kortopgeleide moeders. Naast het versterken van de opvoeding moet er dan natuurlijk ook aandacht zijn voor het 'levenslang leren' van de moeders enerzijds en voor het terugdringen van de ongekwalificeerde uitstroom bij jongeren anderzijds.

Een tweegeratiebeleid dringt zich daarbij op. De focus dient zowel op het kind als op de ouders en hun omgeving te liggen. Armoede, kwetsbaarheid en ongelijke kansen doorbreken vraagt daarbij om een en-enbenadering, over de generaties heen.

Kind en Taal vzw stelt vast dat de implementatie van Instapje bij kwetsbare gezinnen een hefboomfunctie garandeert in de strijd tegen kinderarmoede en onderwijsachterstand wanneer de gezinnen kunnen rekenen op bijkomende, ondersteunende gezins- en opvoedingsmaatregelen.

Het vergt dus een inspanning van de bevoegde instanties om meer gelijke kansen te creëren, een geïntegreerd stimuleringsbeleid op voor- en vroegschoolse educatie uit te stippelen, een afstemming te zoeken met brede leer- en leefomgevingen in de basisschoolleeftijd, professionalisering van het onderwijs te bevorderen, eventueel curriculumhervormingen door te voeren...

Gezinsomgeving

Recent onderzoek toont aan dat de resultaten van voor- en vroegschoolse educatieve programma's verbeteren wanneer de gezinsomgeving waarin de kinderen opgroeien voldoende aandacht krijgt. Naast het opleidingsniveau spelen ook de attitudes en de percepties van de ouders ten aanzien van de maatschappij en het onderwijs een rol. De mate van discipline, de stabiliteit van het gezin en de gezinssamenstelling hebben allemaal impact op de cognitieve ontwikkeling en de schoolrijpheid van kinderen.

Kind en Taal vzw is dan ook grote voorstander om het programma Instapje aan te vullen of te versterken met flexibel inzetbare opvoedingsondersteuning. In die optiek verwijzen we naar andere begeleidende programma's die hun expertise al bewezen hebben. Bijvoorbeeld Inloopteams, Domo, Opzet, Gezinscoaches... die gericht zijn op dezelfde doelgroep als Instapje.

Sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind

'Maak eerst de grond vruchtbaar voordat je met het 'cognitieve zaad' gaat strooien.' Die quote formuleert heel goed het belang van de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. De werkzame bestanddelen in de aanpak van onderwijs- en taalachterstand richten zich op meerdere ontwikkelingsdomeinen. Daarbij is een goede sociaal-emotionele ontwikkeling een belangrijke voorwaarde voor taal- en cognitieve ontwikkeling én een belangrijke voorspeller van latere schoolprestaties.

Gezinsgerichte programma's scoren vooral goed omdat ze de houding en het gedrag van de ouders beïnvloeden en dat leidt automatisch tot een positieve impact op het kind. Ondersteuning van gezinnen is ook een noodzakelijk element om de effecten op langere termijn te bewerkstelligen. Daarnaast kan het een bescherming vormen tegen bijvoorbeeld kindermishandeling, verwaarlozing, psychosociale problemen en criminaliteit op latere leeftijd.

Veel auteurs pleiten, net zoals Kind en Taal vzw, voor een combinatie van *home-based* en *center-based* programma's. Dat betekent dat de uitvoering van de activiteiten gebeurt in een centrum (de kleuterschool, de kinderopvang...) én thuis bij de gezinnen. Groepsbijeenkomsten kunnen op korte termijn vooral tot een positief resultaat leiden voor de taal- en cognitieve ontwikkeling van kinderen. Positieve effecten op de sociaal-emotionele ontwikkeling creëer je vooral tijdens de thuisactiviteiten.

Community-based karakter

Sociale integratie van gezinnen is een voorwaarde voor het gunstig opgroeien van kinderen en jongeren. Je kunt het formuleren als een 'sociaal kapitaal' dat bestaat uit ouders, kinderen, familieleden, klasgenootjes, vrienden en burens. Er is ook een belangrijke taak weggelegd voor het verenigingsleven en de vrijwilligersorganisaties. Door de interactie tussen al die actoren ontwikkelen kinderen zich, leren ze de spelregels van het groepsgebeuren en maken ze zelf deel uit van de gemeenschap.

Kinderen van moeders met een groot sociaal netwerk hebben een betere cognitieve en sociale ontwikkeling én een positiever zelfbeeld dan moeders die daar niet over beschikken. Het belang van een sterk sociaal weefsel en de meerwaarde daarvan voor de opvoeding waarderen we dan ook bij Kind en Taal vzw. Instapje probeert dit 'sociale kapitaal' van steun en wijsheid dan ook maximaal te benutten.

Voor het programma Instapje 3 gaat de organisatie nog een stapje verder met het *community-based* karakter. De duurzame inzet van gemotiveerde en adequaat uitgeruste vrijwilligers is een bewuste keuze. Het daagt lokale besturen uit om uitdrukkelijk te kiezen voor een 'vermaatschappelijking van de zorg'. De breedte en de diepte van de implementatie van het programma hangt samen met de bijdrage van een lokale vrijwilligersgroep. Die coacht de jonge ouders en biedt de nodige begeleiding, ondersteuning en waardering voor de deelnemende gezinnen.

5. BRONNEN

Riksen-Walraven, J.M.A. (1994). Instapje. Ontwikkeling en evaluatie van een thuisstimuleringsprogramma voor Surinaamse opvoeders met een kind van één jaar. Rijswijk: Ministerie van WVC.

Riksen-Walraven, J.M.A., Meij, J.Th., Hubbard, F.O. & Zevalkink, J. (1996). Interventions in lower-class Surinam-Dutch families: Effects on mothers and infants. *International Journal of Behavioral Development*, 19, 739-756.

Meij, H., Mutsaers, K., & Pennings, T. (2009). Effecten van voor- en vroegschoolse programma's in Nederland. Nederlands Jeugdinstituut. <http://www.nji.nl/eCache/DEF/1/00/444.html>.

Meij, H., Riksen-Walraven, J.M.A., Hubbard, F., & Zevalkink, J. (1994). Effecten van een interventieprogramma bij ouders van jonge Surinaamse kinderen in achterstandssituaties. In Gerris, J.R.M. (ed.), *Pedagogische ondersteuning van gezinnen en hulpverleners*, pp. 111-122. Assen: van Gorcum.

Linden, L., & Withofs, A. (2010). Verhogen van schoolsucces bij kinderen uit kansarme gezinnen. Onderzoek over het programma Instapje. (niet-gepubliceerde masterproef o.l.v. Colpin, H., Meurs, P. & De Haene, L.). KU Leuven: Schoolpsychologie en Ontwikkelingspsychologie van Kind en Adolescent

Colpin, H. & Dehaene, L. (2010). Bevorderen van de onderwijskansen van kinderen uit kansarme milieus. Onderzoek naar het effect van het programma Instapje in Genk Noord. KU Leuven: Schoolpsychologie en Ontwikkelingspsychologie van Kind en Adolescent.

Vandenbroucke, L. & Verbinnen L. (2013). Onderzoek naar de langetermijneffecten van Instapje. (niet-gepubliceerde masterproef o.l.v. Colpin, H., Meurs, P. & De Haene, L.). KU Leuven: Schoolpsychologie en Ontwikkelingspsychologie van Kind en Adolescent.

Nederlands Jeugdinstituut. (z.d.). Een goede start begint thuis: Resultaten onderzoek Instapje, Opstapje en Opstap [Dataset].

Van Tuijl, C., & Siebes, R. (2006). Het rendement van Opstap in de basisschoolperiode [Dataset]. Nederlands Jeugdinstituut Utrecht.

6. CONTACTGEGEVENS

Naam: Algemeen directeur Katrien Jansegers

Uitvoerende organisatie: Kind en Taal vzw

Adres: Stalenstraat 48, 3600 GENK

E-mail: katrien.jansegers@kindentaal.be

Telefoonnummer: +32 485 04 29 77

Andere relevante organisaties: zie de adressen van Het Huis van het Kind en de lokale overheid in alle Limburgse gemeenten en steden.

GETUIGENISSEN DIE DE PRAKTIJK WEERGEVEN

CONTACTMEDEWERKSTER - INSTAPJE EN INSTAPJE PLUS - BREE

Vandaag kreeg ik een berichtje van een mama dat mij een heel goed gevoel gaf: “Bedankt voor het geweldige bibbezoek, we hebben ervan genoten!” Dat is waar je het voor doet. Het is een reactie van een ouder die ik begeleid met het programma Instapje.

De vele mogelijkheden binnen Kind en Taal en de variatie in het werk spreken mij enorm aan. Ik vind het tof om huisbezoeken te doen als Instapje-medewerker en groepsactiviteiten te begeleiden voor Instapje 3. Je moet wel een beetje flexibel zijn, maar dat maakt het werk ook boeiend.

Daarnaast heb ik mezelf kunnen ontplooien dankzij de ervaringen bij Kind en Taal. Het gaf mij de kans om een traject ‘studerend werken’ te volgen. Binnenkort haal ik dan ook mijn bachelor in de orthopedagogie. Voor mij is de job dus ook een verruiming van mijn persoonlijke interesse.

DEELNEMENDE OUDER - PROGRAMMA INSTAPJE - TONGEREN

We zijn in contact gekomen met Kind en Taal door Kind en Gezin. De Instapje-medewerker komt wekelijks bij ons thuis en we kunnen haar vertrouwen. Het is fijn dat ze op een vaste dag in de week komt om te spelen en Nederlandse woordjes te oefenen. We zijn ook blij met het speelgoed en de spelletjes die ze meebrengt. Die zorgen voor veel variatie en afwisseling voor onze peuter en dus ook voor ons.

Het is leuk om tijdens de klasjes andere mama's en papa's te ontmoeten. Daar kunnen we onze ervaringen delen en raad vragen. Bovendien is het fijn om op die manier onder de mensen te komen. Ons traject startte in de coronaperiode en dat was in het begin een beetje verwarrend. Eerst waren er bubbelklasjes, dan weer niet. Voor ons waren de richtlijnen voor de groepsmomenten niet altijd duidelijk omdat ze zo snel wijzigden. Daarnaast beschikken we niet over eigen vervoer en dat vormde soms een probleem.

Binnenkort stoppen de huisbezoeken omdat we aan het einde komen van het programma Instapje. Ons kindje gaat na de paasvakantie naar de kleuterschool. We zijn blij dat we samen met de kleine zoveel tijd hebben doorgebracht met de Instapje-medewerker. Als ouders zijn we natuurlijk heel fier op ons kindje. We hopen dat in de toekomst Kind en Taal nog veel lieve en warme gezinnen mag begeleiden en nog veel nieuwe peuters mag bereiken!

DEELNEMENDE OUDER - PROGRAMMA INSTAPJE PLUS - HASSELT

We maakten kennis met Kind en Taal door een brief die we van de school meekregen bij de start van het schooljaar. Sindsdien kijken we er echt naar uit om er elke maand bij te zijn als er een activiteit voor de kleuters wordt georganiseerd. Voor ons is de kennismaking met de andere mama's, papa's, tantes of grootouders heel belangrijk. We maken contact met elkaar tijdens het groepsmoment en daarna zien we elkaar regelmatig terug aan de schoolpoort. Zo leren we de gezinnen van de vriendjes en vriendinnetjes van ons kind beter kennen.

Door de verschillende thema's die aan bod komen over het dagelijkse leven, hebben we ondertussen zelf onze woordenschat uitgebreid. Dat niet alleen, we leren ook om op een speelse manier de Nederlandse taal thuis over te brengen bij onze kleuter. Soms verstaan we echter niet alles of begrijpen we het wel en weten

we niet zo goed hoe er zelf mee aan de slag te gaan. Dan is de tussenkomst van een tolk nodig of een eenvoudige uitleg welkom.

We wensen Kind en Taal dan ook nog veel gezellige en leerrijke momenten toe voor veel gezinnen!

KLASONDERSTEUNER EN BELEIDSMEDEWERKER - BASISCHOOL ATHENEEKE - TONGEREN

Kind en Taal vzw organiseert maandelijks in GO! BS Atheneeke Instapje Plus (het huidige Instapje 3), een taalstimulerend programma voor ouders van kinderen van 2,5 tot 6 jaar. Zowel in mijn vroegere job van taalcoach als de huidige functie van brugfiguur en beleidsmedewerker op school, ben ik de contactpersoon voor Kind en Taal. Daarnaast sta ik in voor de organisatie van Instapje Plus in onze onderwijsinstelling.

De medewerker van Kind en Taal is makkelijk bereikbaar en zit vol goede ideeën. Zij stelt gelijke kansen met hart en ziel centraal. Het zijn telkens gezellige namiddagen waarin de ontwikkeling en de onderwijskansen van het kind primeren dankzij een combinatie van bezoeken aan de klas, didactische uitstappen en interactieve sessies.

Ik vind het erg knap dat de medewerkers van Kind en Taal een aantal gezinnen vaak écht kennen. Door het voorschoolse programma Instapje en dankzij de samenwerking met het Huis van het Kind worden verschillende partners en netwerken met elkaar verbonden. De Instapje-medewerker is dus een echte brugfiguur en zij maakt dan ook duidelijk een verschil. Zo versterken we de band tussen welzijn, zorg en onderwijs.

Ook is het bijzonder fijn dat er inbreng vanuit de school mogelijk is. We hebben het pakket met basismaterialen en themabundels dan ook uitgebreid met klasbezoeken en leerrijke uitstapjes. Dat doen we enerzijds om de ouders en de kinderen echt te verbinden met het schoolgebeuren en anderzijds om in te spelen op de ontwikkeling en de verhoging van de onderwijskansen.

ZORGOÖRDINATOR EN BELEIDSONDERSTEUNER - STEDELIJKE BASISCHOOL - KURINGEN

Mijn link met Kind en Taal is het Babbeldoosprogramma en Instapje 3. De afgelopen 5 jaar verzorgde ik de publiciteit voor de activiteiten van Kind en Taal in onze school. Het is mijn taak brieven te verdelen, informatieve avonden te organiseren en ouders aan te spreken op een informele manier. Zo ontstond er een goede samenwerking met de medewerkers van Kind en Taal. Zij spelen kort op de bal en ze verbinden de school met de gezinnen, dat is zeker een groot pluspunt.

De gezinnen sensibiliseren en de ouders overtuigen dat de programma's een meerwaarde betekenen in de opvoeding van hun kind blijft een uitdaging voor onze school. Het is nodig te volharden en de drempel die bij vele ouders aanwezig is zo laag mogelijk te maken. Daar slaagt Kind en Taal zeker in omdat zij zeer goed de achtergrond en de thuissituatie van de kinderen leren kennen.

Door een nauwe connectie met de ouders op te bouwen, maakt Kind en Taal het mogelijk om de activiteiten af te stemmen op de individuele noden van elk kind. Daarnaast biedt Kind en Taal heel wat handvatten om met de Nederlandse taal aan de slag te gaan. In de praktijk zie ik dat het heel erg leeft bij anderstalige gezinnen om dat beter onder de knie te krijgen. Daarom wens ik dat de leerkrachten en kleuterjuffen nog meer betrokken worden bij de programma's dan nu het geval is.

Verder hoop ik dat Kind en Taal de nodige subsidies krijgt zodat de organisatie kan groeien en uitbreiden. Er zijn immers zoveel kinderen uit kansarme milieus die uit de boot vallen. Ik stel vast dat op school heel wat inspanningen worden geleverd die nodig zijn om de ontwikkelingsdoelen van de kinderen te bereiken. Helaas heb ik soms de indruk dat het vechten tegen de bierkaai is. De zorg op school krijgt een moeilijke thuissituatie niet meer rechtgetrokken.

Bovendien ligt de dag van vandaag de lat heel hoog voor de leerkrachten en kleuterjuffen. Zij kunnen, ondanks de zorginitiatieven, niet alles meer bolwerken. Gezinnen worden daarom nog te vaak aan hun lot

overgelaten. Kwetsbare ouders zitten soms in een vicieuze cirkel waar ze alleen niet uit raken. Ik vind het fantastisch dat er veel geld wordt vrijgemaakt voor het onderwijs, maar de versterking van de thuissituatie is een aanvullende noodzaak. Het zou dan ook goed zijn dat de ouders extra steun op maat krijgen.

Ik pleit dus voor meer begeleiding aan huis, op een directe en laagdrempelige manier. De ouders mogen niet toeklappen of zich onzeker voelen. Bovendien lopen ze vaak op tegen lange wachttijden en een complexe administratie. Daarom zou het een oplossing zijn voor de scholen om samen te werken met een organisatie die dat luik op zich neemt. Kind en Taal kan zeker de verbinding maken tussen de moeilijk bereikbare doelgroep van ouders en de scholen. Dat mag van mij dan op grote schaal gebeuren!

VERANTWOORDELIJKE DIENST WELZIJN - GEMEENTE HEERS

Heers is een landelijke gemeente. Dat betekent dat ik een goed overzicht heb over alles wat met welzijn te maken heeft. We hebben een goede samenwerking met de verschillende partners en dus ook met Kind en Taal. De organisatie is altijd bereikbaar en ook het contact met de medewerkers verloopt prima. Een goede communicatie tussen de gemeente en Kind en Taal is erg belangrijk. Dat was zeker nuttig tijdens de periode van de pandemie.

Regelmatig organiseren we inloopmomenten bij de gemeente. Dat is fijn voor gezinnen die dan in alle privacy een beroep kunnen doen op verschillende hulpverlenende instanties zoals het OCMW, de opvoedingswinkel, de weggeefwinkel... Kind en Taal organiseert dan altijd een klasje voor de kinderen en dat is fijn. Ze zijn trouwens ook betrokken bij andere activiteiten in onze gemeente. Zo krijgen wij extra ondersteuning en ontmoeten zij gezinnen die in aanmerking komen voor hun programma's. Dat is een win-winsituatie.

Welzijn is een geheel van factoren die met elkaar verbonden zijn en die elkaar beïnvloeden. Als een medewerker van Kind en Taal op huisbezoek gaat, gebeurt er meer dan hulp bij de opvoeding. Zij heeft een signaalfunctie voor honderd-en-een andere dingen. Door de ouders te ontmoeten, merkt ze veel op en kan ze doorverwijzen naar andere instanties. Dat is voor ons heel kostbare informatie vanuit het werkveld. De contactmedewerkers van Kind en Taal zijn dan ook megabelangrijk voor ons.

Mijn wens richt zich tot de overheidsdiensten die het budget bepalen van de organisatie. Die moeten over de brug komen met geld en ze koppelen daar voorwaarden aan. Maar welzijn bestaat uit processen die moeilijk meetbaar zijn. Het beleid moet beseffen hoe belangrijk het is om te investeren in kinderen als ze klein zijn. Het leven begint met een schreeuw bij de geboorte en daarop volgt het aanleren van de taal. Jonge kinderen hebben zoveel nodig om later goed in het leven te staan!

INTEGRATIEAMBTENAAR - GEMEENTE HAM

Als integratieambtenaar ervaar ik dagelijks het nut om taalachterstand bij kinderen weg te werken. Kind en Taal geeft daar met het programma Taalbad een goed antwoord op. In de schoolvakanties hebben sommige kinderen een beetje extra aandacht nodig voor hun woordenschat. De Taalbaden spelen daarop in en ik kan daar zeker een positieve feedback over geven. Bovendien worden de resultaten van de kinderen die aan het programma deelnemen zeer goed opgevolgd.

Tussen de gemeente Ham en Kind en Taal is er ook een fijne samenwerking, de contacten verlopen vlot en de medewerkers houden zich aan de afspraken. Door de positieve ervaring met de taalbaden en mede door de nood in onze gemeente aan extra begeleiding van gezinnen, heeft het bestuur besloten om in 2021 te starten met een nieuw programma van Kind en Taal: 'Gezinscoaches en Taallabo'. Ik ben ervan overtuigd dat ook dat weer een essentiële bijdrage zal leveren aan het integratiebeleid van onze gemeente.

Bovendien besef ik dat de coronapandemie voor een achterstand heeft gezorgd bij veel gezinnen. De programma's van Kind en Taal zijn de komende jaren dus zeker geen overbodige luxe voor het welzijn van de gemeente Ham.

TEAM GEZINSONDERSTEUNING - STAD HASSELT

Het Huis van het Kind is een netwerk van wel 50 partners met elk hun specifieke aanbod rond opvoeding. Zij begeleiden gezinnen vanaf de zwangerschapswens van de ouders tot de volwassen leeftijd (24 jaar) van de kinderen. Kind en Taal is een van de partners die een vaste plek hebben in onze locatie in Hasselt. Vanzelfsprekend is er dan ook sprake van een nauwe samenwerking tussen onze organisaties.

Communicatie

Doordat het kantoor van Kind en Taal vzw - regio Hasselt gevestigd is in het Huis van het Kind hebben we veel contact met de medewerkers. Dat zorgt voor een wederzijdse betrokkenheid: we kennen elkaar beter, we doen vaker een beroep op elkaar, we vinden elkaar makkelijker en we delen sneller onze ervaringen.

Dat alles leidt tot een vlotte communicatie met de medewerkers van team Hasselt. Hun enthousiasme en positieve kijk maken het bovendien zeer aangenaam om met hen samen te werken.

Onthaal

Team Hasselt draagt bij tot de bekendheid van het Huis van het Kind. Ze zijn altijd goed vertegenwoordigd bij onze onthaalactiviteiten en dat schenkt veel vertrouwen aan onze werking. Daarnaast maken de medewerkers ons brede aanbod goed bekend bij de gezinnen en ze helpen ook de ouders om er gebruik van te maken.

Op hun beurt krijgen de medewerkers van Kind en Taal door ons een goed zicht op het bestaande aanbod in de sector. Daardoor kunnen zij doorverwijzen naar andere organisaties en programma's. Bovendien vinden de ouders vaak de weg naar Kind en Taal door het onthaal en de ontmoetingsmomenten in het Huis van het Kind.

Expertise

Het team Hasselt van Kind en Taal heeft veel ervaring met diverse gezinnen in een verschillende context. De medewerkers nemen het op voor elke ouder en elk kind. Zij bieden altijd een tikkeltje meer en ze gaan steeds uitgebreid aan de slag met de vragen die de gezinnen stellen.

Door nauw met elkaar samen te werken leren we van elkaars expertise. Zowel op het vlak van professionele kennis als vanuit persoonlijke ervaringen (ouderschap). Er is dus een mooie kruisbestuiving en we vullen elkaar heel goed aan.

De medewerkers komen bovendien hun afspraken correct na, zowel met ons als met de gezinnen. Ze leggen fijne contacten met de ouders en zij zijn altijd enthousiast over de activiteiten die ze ondersteunen of van ons overnemen.

Specifieke programma's

In 2019 kwam ons concept Speelnest (spel en ontmoeting voor ouders met kinderen van 0 tot 6 jaar) tot stand in samenwerking met diverse partners. Daarbij was de expertise van Kind en Taal, naast de inbreng van de andere partners, zeer waardevol! Ook voor de wekelijkse uitvoering van dat programma kunnen we altijd rekenen op een medewerker van team Hasselt.

Kind en Taal zit ook mee in de organisatie van de vormingsreeks Peuterpraat, bedoeld voor ouders van peuters. Team Hasselt brengt veel inhoudelijke expertise binnen over de peuterleeftijd en de vzw stelt zich heel flexibel op als partner in het bredere netwerk. Daarnaast is er een fijne samenwerking opgebouwd met Kind en Taal voor ons Koala-project.

Extra informatie

Voor extra informatie voegen we een aantal bijlagen toe om vrijblijvend te raadplegen.

Draaiboek Instapje 1 - Draaiboek Instapje 2 - Draaiboek Instapje 3 - Draaiboek Instapje Plus

Handleiding Instapje-medewerker - Handleiding coördinator - Handleiding vrijwilliger (te verkrijgen bij de opstart)

